

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.39>
УДК: 342.951:351.82

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ

Ліпинський Владислав Віталійович,
доктор юридичних наук, доцент
директор Навчально-наукового інституту права та
міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів

Ліпинський В. В. Адміністративно-правові заходи відповідальності за порушення конкурентного законодавства: питання тлумачення.

Склади антиконкурентних правопорушень та розміри штрафів, що накладаються за їх вчинення, цілком узгоджуються із найкращими міжнародними стандартами та зарубіжними практиками. Однак, для подальшого підвищення ступеня ефективності застосування конкурентного законодавства під час його тлумачення слід виходити з того, що положення конкурентного законодавства про санкції за його порушення нерозривно пов'язаними з цілями конкурентного законодавства, з чого випливає те, що кожна санкція має спрямовуватись на підтримку та захист економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності для забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин, що виключає врахування під час вирішення питання про винуватість суб'єкта господарювання у антиконкурентних діях обставин, які не охоплюються метою конкурентного законодавства, таких як, наприклад, захисту національного товаровиробника та інтересів споживачів поза зв'язком із справедливістю конкуренції. Також, для оптимізації тлумачення принципу верховенства права у частині вимоги про пропорційність санкцій за порушення конкурентного законодавства, зазначимо, що крім виняткових обставин, за підсумками застосування конкурентного законодавства суб'єкти господарювання не мають втрачати можливість вести підприємницьку діяльність та належним чином конкурувати на справедливих умовах, що визначає необхідність тлумачення конкурентного законодавства у частині штрафів за антиконкурентні правопорушення так, щоб вплив штрафів на фінансовий стан та платоспроможність суб'єктів господарювання не підривав безповоротно їх підприємницьку діяльність з фактичним виведенням їх з ринку. Зокрема, структурні санкції щодо суб'єктів господарювання, у тому числі примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монополіне (домінуюче) становище на ринку, мають відповідати більш суворим вимогам пропорційності та можуть застосовуватись лише якщо немає настільки ж репресивного та ефективного фінансового або особистісного заходу реагування або якщо альтернативний ефективний фінансовий або особистісний захід реагування буде більш обтяжливим для суб'єкта господарювання, ніж структурна санкція.

Ключові слова: адміністративно-правові заходи відповідальності за порушення конкурентного законодавства, тлумачення законодавства про захист економічної конкуренції, відповідність заходів відповідальності за порушення конкурентного законодавства його цілям, пропорційність санкцій за порушення конкурентного законодавства.

Lipynskiy V. Administrative sanctions for anti-trust violations: interpretation issues.

The legal definition of anti-competitive offenses and the size of fines imposed for their commission are fully consistent with the best international standards and foreign practices. However, in order to further increase the effectiveness of application of competition law through its proper interpretation, it should be assumed that the provisions of competition law on sanctions for its violation are inextricably linked with the objectives of competition law, which means that each sanction should be aimed at supporting and protection of economic competition, restriction of monopoly in economic activity to ensure the effective functioning of the economy of Ukraine on the basis of the development of unrestrained competition, which excludes taking into account when deciding on the guilt of the business entity for anticompetitive actions, protection of the national producer and interests of consumers if it is out of connection with fairness of competition. Also, to improve the interpretation of the rule of law in context of the

requirement of proportionality of sanctions for anti-trust violations, we note that in exceptional circumstances, the application of competition law, businesses should not lose the opportunity to conduct business and compete properly on fair terms, which determines the need to interpret competition law in context of fines for anticompetitive offenses so that the impact of fines on the financial condition and solvency of economic entities does not irreversibly undermine their business activities with their actual withdrawal from the market. For instance, structural remedies, such as a forced separation of business entity holding a dominant position in the market, are subject to a stricter proportionality requirement as they can only be imposed either where there is no equally effective behavioural remedy or where any equally effective behavioural remedy would be more burdensome for the undertaking concerned than the structural remedy.

Keywords: administrative sanctions for anti-trust violations, correspondence of sanctions for anti-trust violations to objectives of competition law, interpretation of competition law, proportionality of sanctions for anti-trust violations.

Постановка проблеми та завдання дослідження. Застосування положень законодавства про захист економічної конкуренції, у яких встановлюється адміністративна відповідальність за вчинення антиконкурентних правопорушень, нерідко супроводжується чи не найбільшим ступенем взаємопроникнення економіки та права. Переважна більшість антиконкурентних правопорушень має винятково економічний характер, через що перед судами та державними органами з питань конкуренції постає питання про першочергове застосування до спірних правовідносин економічних знань для визначення протиправності та наслідків підприємницьких практик або управлінських рішень державних органів, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю з точки зору недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції. Ця специфіка дозволяє констатувати, що особливо складною складовою частиною системи підтримки й захисту конкуренції є адміністративно-правові заходи відповідальності за порушення конкурентного законодавства, що вимагає застосування використання досконалого методичного інструментарію та реалізації найбільш прогресивних вихідних засад праворозуміння під час тлумачення законодавчих положень про штрафи та інші заходи стягнення за антиконкурентні правопорушення. Однак, аналіз спеціального конкурентного закону у світлі міжнародних стандартів та найкращого зарубіжного досвіду показали, що має місце значний простір для вдосконалення тлумачення законодавчих положень про адміністративно-правові санкції за антиконкурентні правопорушення, який включає формування правильного уявлення про значення завдань конкурентного законодавства для визначення обсягу правових наслідків антиконкурентного правопорушення, досягнення більш прогресивного розуміння цілей відповідних адміністративно-правових санкцій, оновлення бачення підстав для зняття відповідальності за добровільне викриття антиконкурентних правопорушень та інші рекомендації, урахування яких під час тлумачення положень законодавства про адміністративно-правові санкції за антиконкурентні правопорушення підвищить їх ефективність з точки зору виконання ним його завдань.

Аналіз джерел та виклад основних положень дослідження. Перед тим, як розпочати виклад основних наукових результатів, які визначатимуть перспективи вдосконалення тлумачення як адміністративно-деліктних норм конкурентного законодавства про санкції, слід висвітлити декілька показових для цілей цієї статті законодавчих положень про антиконкурентні правопорушення та санкції, що їм відповідають.

- за антиконкурентні узгоджені дії (п. 1 ч. 1 ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон № 2210-III) накладається штраф у розмірі до 10 % доходу суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік, а якщо є незаконно одержаний прибуток, який перевищує цю суму – штрафу у розмірі до суми потрібного розміру незаконно одержаного прибутку (абз. 2 ч. 2 ст. 52 Закону № 2210-III), а також шкода відшкодовується у подвійному розмірі (ч. 2 ст. 55 Закону № 2210-III);
- за зловживання монопольним (домінуючим) становищем – вищезгадані санкції (п. 2 ч. 1 ст. 50, абз. 2 ч. 2 ст. 52 Закону № 2210-III) з примусовим поділом на розсуд Антимонопольного комітету України (далі – АМК України), крім випадків: 1) неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств, структурних підрозділів чи структурних одиниць; 2) наявності їх тісного технологічного зв'язку, якщо обсяг продукції, яка вживається суб'єктом господарювання, перевищує 30 % валового обсягу продукції підприємства, структурного підрозділу чи структурної одиниці (ст. 53 Закону № 2210-III);
- за концентрацію без дозволу органів АМК України – штраф у розмірі до 5 % доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік (абз. 3 ч. 2 ст. 52 Закону № 2210-III), а також шкода відшкодовується у подвійному розмірі (ч. 2 ст. 55 Закону № 2210-III);

- за неподання інформації АМК України, його територіальному відділенню у встановлені строки (п. 13 ч. 1 ст. 50 Закону № 2210-III) – штраф у розмірі до 1 % доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік (абз. 4 ч. 2 ст. 52 Закону № 2210-III) [1].

Визначивши базовий розмір штрафів, законодавство про захист економічної конкуренції також встановлює декілька правил обрахування розміру штрафів на випадок особливих обставин. Насамперед, законом передбачено, що суб'єкт господарювання не має доходу або він не надав розмір доходу, штраф у розмірі до 10 % доходу суб'єкта господарювання від реалізації продукції за останній звітний рік замінюється штрафом у розмірі до 20 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; штраф у розмірі до 5 % доходу – штрафом у розмірі до 10 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; штраф у розмірі до 1 % доходу – штрафом у розмірі до 2 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Як альтернатива, розмір доходу суб'єкта господарювання може бути визначений органами АМК України на підставі адміністративної інформації, отриманої з інших джерел (ч. 5 ст. 52 Закону № 2210-III). При цьому, якщо суб'єкт господарювання працював менше одного року, розмір штрафу обчислюється від доходу (виручки) суб'єкта господарювання за весь час до прийняття рішення про накладення штрафу (ч. 7 ст. 52 Закону № 2210-III) [1].

Осмысливши вищевикладене, маємо підстави констатувати, що склади антиконкурентних правопорушень та розміри штрафів, що накладаються за їх вчинення, цілком узгоджуються із найкращими світовими практиками. Зокрема, йдеться про те, що за змістом Директиви Європейського Парламенту та Європейської Ради про уповноваження антимонопольних органів держав-членів на більш ефективне забезпечення належного функціонування внутрішніх ринків від 11 грудня 2018 р. PE/42/2018/REV/1 (далі – Директива ЄС про посилення повноважень антимонопольних органів) стягнення штрафу за антиконкурентне правопорушення у пропорції до загального доходу (виручки) відповідних суб'єктів господарювання та їх об'єднань відповідає сучасним європейським стандартам [2]. Водночас, світова експертна спільнота схиляється до думки про те, що цей підхід є певною мірою дискримінаційним до багатопрофільних суб'єктів господарювання, однак рівень штрафів все є ж не є надмірним, частіше є навіть недостатнім, що не дозволяє категорично критикувати загальноприйнятий підхід до визначення сум штрафів [3, с. 14].

Поруч із тим, слід зважати на те, що безмежне різноманіття обставин більшості антиконкурентних правопорушень, що відображають їх характер, їх ступінь тяжкості, їх наслідки для економіки, а також інші обставини, що мають враховуватись для визначення оптимального репресивного та стримуючого заходу державного регулювання, а також великий діапазон ступеню суворості цих заходів державного реагування вимагає забезпечення вирішення питання про пропорційність штрафів конкретним антиконкурентним правопорушенням у світлі всіх обставин справи.

Йдеться про те, що, як визначено у положеннях преамбули Директиви ЄС про посилення повноважень антимонопольних органів, штрафи, які накладаються за порушення конкурентного законодавства мають відображати наслідки правопорушення для економіки, що викликає необхідність враховувати серйозність правопорушень. Для цього компетентний антимонопольний орган має зважати на усі обставини справи, з-поміж яких, зокрема, природа правопорушення, об'єднана частка товарного ринку відповідних суб'єктів господарювання, обсяг їх можливостей впливати на ринок, географічний масштаб правопорушення. Пропорційність штрафів означає як те, що їх розмір має обмежуватись тим, який є мінімальним виправданим для репресивних та стримувальних цілей конкурентного законодавства, так й те, що він не може бути нижчим за той, що здатен забезпечити досягнення цих цілей [2].

Зважаючи на це, європейським законодавством встановлено, що штрафи, які накладаються на суб'єктів господарювання та їх об'єднання (у тому числі материнських компаній та юридичних й економічних правонаступників суб'єктів господарювання) за умисні або необережні порушення конкурентного законодавства мають бути ефективними, пропорційними та стримуючими, а відповідне провадження компетентного адміністративного органу має дозволяти застосування саме таких штрафів (ст. 13 Директиви ЄС про посилення повноважень антимонопольних органів) [2]. Так само, Загальний суд ЄС з давніх часів послідовно дотримується позиції щодо того, що відповідно до принципу пропорційності законність втручання у право власності та підприємницьку діяльність суб'єкта господарювання за умови, що обмежувальні заходи є дієвими та необхідними для досягнення цілей конкурентного законодавства, а коли існує вибір між кількома цими заходами, слід звертатися до найменш обтяжливих, а спричинений тягар не має бути непропорційним до переслідуваних цілей [4]. Наприклад, структурні санкції щодо суб'єктів господарювання, у тому числі примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монополіне (домінуюче) становище на ринку, мають відповідати більш суворим вимогам пропорційності та можуть застосовуватись лише якщо немає настільки ж репресивного та ефективного фінансового або особистісного заходу реагування або якщо альтернативний

ефективний фінансовий або особистісний захід реагування буде більш обтяжливим для суб'єкта господарювання, ніж структурна санкція [5, с. 35].

Водночас, за справедливим зауваженням представників наукового співтовариства вимога про пропорційність санкції за антиконкурентне правопорушення не має тягти за собою ризик того, що суди, дотримуючись пропорційності як вимоги про справедливу відплату за правопорушення, можуть визнати санкції, які накладаються органами з питань конкуренції з дотриманням економічних принципів стримування, непропорційними, що може призвести до зменшення розміру санкцій до того рівня, за якого вони не стримують протиправну поведінку. Під час правозастосування у конкурентних справах, слід зважати на те, що верхня межа на рівні 10 % доходу (виручки) суб'єкта господарювання від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за останній звітний рік вже є гарантією проти непропорційних штрафів [5, с. 31, 35]. Інакше кажучи, пропорційність штрафів означає як те, що їх розмір має обмежуватись тим, який є мінімальним виправданим для репресивних та стримувальних цілей конкурентного законодавства, так й те, що він не може бути нижчим за той, що здатен забезпечити досягнення цих цілей.

Повертаючись до українського національного законодавства у цьому контексті, зазначимо, що вищенаведені засади визначення належних до стягнення з порушника конкурентного законодавства сум штрафів знайшли своє відображення у Рекомендаційні роз'яснення АМК України «Щодо застосування положень частин другої, п'ятої та шостої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», частин першої та другої статті 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 9 серпня 2016 р. № 39-рр (далі – Рекомендаційні роз'яснення). Будучи обов'язковими до застосування органами АМК України згідно зі стандартами належного врядування, ці рекомендаційні роз'яснення розвивають передбачений законом порядок визначення розміру штрафів, розкриваючи принципи та цілі застосування штрафів за порушення конкурентного законодавства, а також чинники, з урахуванням яких визначається їх розмір у кожній конкретній справі.

Так, основними орієнтирами для вираховування розміру штрафу рекомендаційні роз'яснення визначають принципи:

- пропорційності – передбачає співмірність розміру санкцій, які мають на меті не лише покарання за вчинене правопорушення, але й стримування від вчинення чи продовження таких порушень, з масштабом та характером порушення;
- недискримінаційності – означає неприпустимість застосування до суб'єктів господарювання різних підходів в аналогічних випадках;
- розумності – означає, що розмір штрафу має визначатися з урахуванням значення фактичних обставин кожного випадку для забезпечення справедливого балансу між публічними інтересами та правами й свободами учасників правовідносин, так щоб виключалось позбавлення суб'єкта господарювання можливості конкурувати або до неможливості задоволення споживчого попиту (п. 4 Рекомендаційних роз'яснень) [6].

При цьому, основоположним підходом, який з урахуванням цих принципів використовується антимонопольними органами для визначення суми штрафів є визначення базового розміру штрафу для кожного відповідача з подальшим його коригуванням з урахуванням обтяжуючих та пом'якшуючих обставин (п. 6 Рекомендаційних роз'яснень) [6].

Разом з тим, як у положеннях європейського законодавства, так й у вітчизняних законодавчих правилах та матеріалах офіційних роз'яснень не підкреслюється необхідність забезпечення відповідності адміністративно-правових санкцій за порушення конкурентного законодавства його загальним цілям.

Так, за законодавством багатьох міждержавних об'єднань та держав, зокрема Європейського Союзу та Китаю, метою законодавства про захист економічної конкуренції та його застосування визначається справедлива конкуренція. Американський закон Шермана, не згадує справедливість конкуренції безпосередньо, однак за влучним зауваженням С. Коліно, спрямованість конкурентного законодавства США на забезпечення добробуту споживачів є спірною, адже вона не узгоджується із поглядами самого сенатора Джона Шермана, який зазначив, що американський закон про економічну конкуренцію покликаний перешкоджати лише незаконним угодам. На переконання автора закону Шермана, цей закон жодною мірою не зачіпає угоди на користь будь-якого учасника ринку, на якому є вільна та справедлива конкуренція. Лише захист конкуренції є метою цього закону та лише поведінка, яка призводить до справедливості, є підставою для втручання на його підставі [7, с. 20].

Зважаючи на це, визнаючи положення конкурентного законодавства та базового адміністративно-деліктного закону про санкції за порушення конкурентного законодавства нерозривно пов'язаними з його цілями, очевидним є те, що кожна санкція має спрямовуватись на підтримку та захист економічної конкуренції, об-

меження монополізму в господарській діяльності для забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин, що виключає врахування під час вирішення питання про винуватість суб'єкта господарювання у антиконкурентних діях обставин, які не охоплюються метою конкурентного законодавства, таких як, наприклад, захисту національного товаровиробника та інтересів споживачів поза зв'язком із справедливістю конкуренції.

Рівною мірою несумісним із цілями антиконкурентного законодавства є застосування його положень так, що воно призводить до покарання суб'єктів господарювання за їх успіх у підприємницькій діяльності. На цьому наголосив Європейський суд справедливості, який дотримується переконання щодо того, що фокус діяльності антимонопольних органів має бути на захисті процесу конкуренції, який здійснюється забезпеченням того, що суб'єкти господарювання із домінуючим становищем не долають своїх конкурентів іншими способами, ніж досягненням конкурентних переваг у їх товарах чи послугах. Якщо дії домінуючих учасників ринку не виходять за межі конкуренції покращенням їх товарів та послуг, конкуренти цих учасників ринку лише зазнають наслідків відставання у конкурентній боротьбі [8]. Так само, за твердженнями зарубіжних дослідників, китайський антимонопольний орган визнає, що можуть бути правомірні причини для зниження цін, відмови вступати у ділові зв'язки з певними контрагентами, укласти угоди про ексклюзивність та зв'язувати себе довготривалим співробітництвом із окремими суб'єктами господарювання [7, с. 14].

Ознайомившись із сучасним розумінням деяких основоположних засад застосування штрафів за порушення конкурентного законодавства, продовжимо дослідження висловленням міркувань щодо передбачуваності застосування адміністративних санкцій за антиконкурентні правопорушення як засади, яка підпорядковує не процес визначення справедливого, стримувального та доцільного розміру штрафу, а стосується якості законодавства про ці штрафи.

Так, за загальними формулюваннями міжнародних стандартів для ефективної реалізації конкурентної політики та формування культури конкуренції надзвичайно важливо, щоб усі сторони добре розуміли вимоги конкурентного законодавства й наслідки його недотримання в приватному секторі. Вважається, що прозорість допомагає будь-якій установі, що займається підтримкою чесної конкуренції, підсилити вплив своїх заходів із правозастосування, які є обмеженими за своїм характером [2].

Разом з тим, вимога про передбачуваність застосування конкурентного законодавства не має абсолютизуватись, адже у контексті санкцій за антиконкурентні дії однаково необхідним для забезпечення належного виконання ними їх карального та превентивного призначення не можна допускати можливість суб'єктів господарювання заздалегідь розрахувати розмір штрафу за правопорушення та за підсумками зіставлення потенційних доходів від антиконкурентного правопорушення із сумою штрафу за нього із достатньо впевненістю визначати економічну доцільність антиконкурентних дій.

Зокрема, вищенаведених поглядів послідовно дотримується Загальний суд ЄС, який у п. 141 його Рішення у справі «Amann & Söhne et Cousin Filterie проти Європейської Комісії» констатував, що виходячи з положень нормативно-правових актів ЄС та методичних рекомендацій Європейської Комісії, розумний суб'єкт господарювання має бути у змозі, якщо потрібно, скориставшись юридичною консультацією, досить точно передбачити спосіб застосування та розмір штрафу який він може зазнати за ті чи інші підприємницькі практики. Однак, те, що суб'єкт господарювання не може заздалегідь точно знати розмір штрафу, який Комісія накладе у кожному окремому випадку, не означає порушення принципу, що покарання повинні мати належну правову основу. У світлі тяжкості порушень, які Комісія покликана розслідувати, цілі покарання та стримування виправдовують перешкоджання підприємствам мати можливість заздалегідь розрахувати розмір штрафу, який би на них наклали на протиправну поведінку. Дійсно, якби такий розрахунок був можливим, тоді підприємства могли б зважити вигоди, які вони отримали б від своєї участі у порушенні, проти ризику необхідності сплатити конкретну суму штрафу [9].

Досліджуючи зразок вирішення національним антимонопольним органом питання про дихотомію передбачуваності застосування штрафів за антиконкурентні правопорушення, звернемо увагу на те, що вищезгадані Рекомендаційні роз'яснення закріплюють гнучкий підхід, який дозволяє змінювати суму штрафів залежно від пом'якшуючих чи обтяжуючих факторів.

Висвітлюючи змінні, які враховуються під час визначення розрахункового базового розміру штрафу зазначений роз'яснювальний документ вказує, що ними є: 1) розмір доходу (виручки) продавця від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), пов'язаного з порушенням, або розмір витрат покупця при придбанні товару, прямо чи непрямо (опосередковано) пов'язаних із порушенням, на відповідній території в Україні, або якщо така реалізація/придбання впливають чи можуть вплинути на економічну конкуренцію на території України, за час тривання порушення; 2) тяжкість порушення; 3) необхідність забезпечення стримуючого ефекту; 4) витрати покупця на придбання товару, пов'язані з порушенням, – розмір витрат, які були/могли

бути понесені покупцем на придбання продукції (товарів, робіт, послуг), що відбулося з порушенням вимог законодавства про захист економічної конкуренції, наприклад, за меншими цінами, ніж які існували б за умов значної конкуренції між покупцями на ринку (п. 8 Рекомендаційних роз'яснень) [6].

Більше того, за деяких особливих умов, залежно від їх значення для визначення ступеню вини суб'єкта господарювання, положеннями рекомендаційних роз'яснень застерігається можливість екстраординарного збільшення або зменшення базового розміру штрафу. Зокрема, йдеться про те, що за змістом абз. 1 п. 5 Рекомендаційних роз'яснень у виняткових випадках, у зв'язку з необхідністю забезпечення належного стримуючого ефекту, штрафи можуть бути визначені в більшому розмірі, ніж передбачено загальними правилами цього документа, але в межах, встановлених конкурентним законодавством (це стосується, зокрема, вчинення порушень, що призвели до особливо негативних наслідків для конкуренції, інтересів інших суб'єктів господарювання, споживачів, можливостей антимонопольних органів виконувати покладені на них завдання). Натомість, так само, у виняткових випадках, зокрема за наявності форс-мажорних обставин, засвідчення яких відбувається в установленому законом порядку, інших особливих обставин природного, економічного, суспільного характеру, штрафи можуть бути визначені в меншому (зокрема символічному) розмірі. При цьому, окремо зауважується, що ці рішення приймаються виключно АМК України (абз. 1 п. 5 Рекомендаційних роз'яснень) [6].

Осмысливши вищевикладене, маємо підстави відзначити збалансованість методики врахування розмірів штрафів за порушення конкурентного законодавства з точки зору оптимального поєднання їх прозорості та передбачуваності із достатнім ступенем невизначеності за конкретних обставин справи. Більше того, пропорційність та належний каральний і стримувальний ефект штрафів забезпечується врахуванням усіх обставин справи, що мають значення, зокрема тяжкості порушення, впливу чи можливості впливу порушення на суміжні ринки, особливості категорії споживачів, на яких вплинуло порушення, та природи товару, рівня прибутковості виду діяльності, пов'язаного з порушенням, а також обставин, які пом'якшують та обтяжують відповідальність правопорушника на підставі його поведінки під час антимонопольного розслідування, яка засвідчує його спроможність до виправлення та подальшого добросовісного дотримання законодавства про захист економічної конкуренції.

Водночас, маємо звернути увагу на те, що у рекомендаційних роз'ясненнях всупереч міжнародним стандартам не закладений коефіцієнт, який визначає фінансовий стан суб'єкта господарювання та можливий вплив штрафного стягнення на його можливість вести подальшу підприємницьку діяльність. Так, за змістом офіційних коментарів до Типового закону про конкуренцію, виданого Комісією ООН з торгівлі та розвитку, розмір штрафів за порушення конкурентного законодавства має визначатись з урахуванням як їх серйозності, так й беручи до уваги платоспроможність суб'єктів господарювання, щоб не допускати покарання дрібних суб'єктів господарювання так, як великих, для яких загроза зазнати штрафних санкцій нерідко є менш небезпечним та стримувальним фактором [10, с. 85]. Так само, недостатня платоспроможність для сплати штрафів за антиконкурентні дії, які можуть безповоротно підірвати підприємницьку діяльність суб'єктів господарювання, відповідно до виданих Європейською комісією найкращих практик має підтверджуватись актуальними на час прийняття остаточного рішення та докладеними фінансовими даними, зокрема щодо доходів минулих та потенційних доходів майбутніх періодів, щодо фінансового стану, прибутковості, ліквідності, відносин із зовнішніми фінансовими партнерами та з засновниками/учасниками. Комісія також вивчає конкретний соціальний та економічний контекст кожного суб'єкта господарювання та оцінює, чи може штраф призвести до того, що його активи значно втратять свою вартість [11]. Зважаючи на це, крім виняткових обставин, за підсумками застосування конкурентного законодавства суб'єкти господарювання не мають втрачати можливість вести підприємницьку діяльність та належним чином конкурувати на справедливих умовах, що визначає необхідність тлумачення конкурентного законодавства у частині штрафів за антиконкурентні правопорушення так, щоб вплив штрафів на фінансовий стан та платоспроможність суб'єктів господарювання не підірвав безповоротно їх підприємницьку діяльність з фактичним виведенням їх з ринку.

Висновки з дослідження. Визнаючи положення конкурентного законодавства та базового адміністративно-деліктного закону про санкції за порушення конкурентного законодавства нерозривно пов'язаними з його цілями, очевидним є те, що кожна санкція має спрямовуватись на підтримку та захист економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності для забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин, що виключає врахування під час вирішення питання про винуватість суб'єкта господарювання у антиконкурентних діях обставин, які не охоплюються метою конкурентного законодавства, таких як, наприклад, захисту національного товаровиробника та інтересів споживачів поза зв'язком із справедливістю конкуренції.

Для оптимізації тлумачення принципу верховенства права у частині вимоги про пропорційність санкцій за порушення конкурентного законодавства, зазначимо, що крім виняткових обставин, за підсумками застосування конкурентного законодавства суб'єкти господарювання не мають втрачати можливість вести підприємницьку діяльність та належним чином конкурувати на справедливих умовах, що визначає необхідність тлумачення конкурентного законодавства у частині штрафів за антиконкурентні правопорушення так, щоб вплив штрафів на фінансовий стан та платоспроможність суб'єктів господарювання не підривав безповоротно їх підприємницьку діяльність з фактичним виведенням їх з ринку. Зокрема, структурні санкції щодо суб'єктів господарювання, у тому числі примусовий поділ суб'єкта господарювання, що займає монополіне (домінуюче) становище на ринку, мають відповідати більш суворим вимогам пропорційності та можуть застосовуватись лише якщо немає настільки ж репресивного та ефективного фінансового або особистісного заходу реагування або якщо альтернативний ефективний фінансовий або особистісний захід реагування буде більш обтяжливим для суб'єкта господарювання, ніж структурна санкція.

Список використаних джерел:

1. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III. Дата оновлення: 13 лютого 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14/conv#n128>. 308
2. Directive (EU) 2019/1 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 to empower the competition authorities of the Member States to be more effective enforcers and to ensure the proper functioning of the internal market (PE/42/2018/REV/1). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0001>. 307
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (2016). Sanctions in Antitrust Cases (Summary of Discussion). DAF/COMP/GF(2016)14. URL: <http://www.oecd.org/daf/competition/competition-and-sanctions-in-antitrust-cases.htm>. 310
4. EU General Court, The Queen v Minister of Agriculture, Fisheries and Food and Secretary of State for Health, Judgment as a preliminary ruling of 13 November 1990, Case C-331/88. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61988CJ0331>. 313
5. Lianos, I., Jenny, F., Wagner von Papp, F., Motchenkova E., David, E. et al (2014) An Optimal and Just Financial Penalties System for Infringements of Competition Law: a Comparative Analysis (CLES Research paper series 3/2014, UCL Faculty of Laws: London). 292 p. 315
6. Рекомендаційні роз'яснення АМК України «Щодо застосування положень частин другої, п'ятої та шостої статті 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», частин першої та другої статті 21 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 9 серпня 2016 р. № 39-pp. URL: <https://amcu.gov.ua/npas/rekomendacijni-rozjasnennya-shchodo-zastosuvannya-polozhen-chastin-drugoyi-pyatoyi-ta-shostoyi-statti-52-zakonu-ukrayini-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi-chastin-pershoyi-ta-drugoyi-st-2>. 316
7. Colino S. The Antitrust F Word: Fairness Considerations in Competition Law. *The Chinese University of Hong Kong Faculty of Law Research Paper*. 2018. No. 09 URL: https://www.researchgate.net/publication/327527325_The_Antitrust_F_Word_Fairness_Considerations_in_Competition_Law. 317
8. de Ghellinck E. (2016). The As-Efficient-Competitor Test: Necessary or Sufficient to Establish an Abuse of Dominant Position? *Journal of European Competition Law & Practice*. Volume 7, Issue 8. pp. 544-548, <https://doi.org/10.1093/jeclap/lpw059>. 318
9. EU General Court, Amann & Söhne et Cousin Filterie v Commission [2010], Case T-446/05 ECR II-1255. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62005TJ0446>. 320
10. Совет по торговле и развитию ООН. Типовой закон о конкуренции. Проект комментариев к возможным элементам статей типового закона или типовых законов. 2019. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/ciclpL11_ru.pdf. 321
11. European Commission notice on best practices for the conduct of proceedings concerning Articles 101 and 102 TFEU (2011/C). *Official Journal of the European Union*. C 308. pp. 6-32. 322